

Opinnäytetyö (AMK)
Esittävän taiteen koulutusohjelma
Teatterin suuntautumisvaihtoehto
2012

Mikko Semi

TAITAVAA TAIDETTA VAI PELKKÄÄ PUSKATEATTERIA?

– Tutkimusmatka kesäteatteriin

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjema: Esittävä taide | Suuntautumisvaihtoehdon nimi: Teatteri

Opinnäytetyön valmistumisajankohta: 2012 | Sivumäärä: 21

Ohjaaja: Marja Kangas

Mikko Semi

TAITAVAA TAIDETTA VAI PELKKÄÄ PUSKATEATTERIA – TUTKIMUSMATKA KESÄTEATTERIIN

Opinnäytetyö käsittelee kesäteatteria. Kesäteatteri on lajina saavuttanut Suomessa valtavan suosion, mutta miksi? Keskeiseksi tutkimuskysymykseksi nousee: Mitä on kesäteatteri? Työssä tehdään lyhyt katsaus kesäteatterin historiaan ja pohditaan, millaista kesäteatteri on nykypäivänä. Työssä annetaan myös erilaisia näkemyksiä kesäteatteri-termin määrittelystä.

Kesäteatterinäytelmät ovat usein kepeitä ja komediallisia, mutta toisaalta toisenlaistakin ohjelmistoa löytyy. Työssä selvitetään mikä tekee näytelmästä kesäteatterihitin. Tutkimuksen pohjaksi on otettu Neil Hardwickin ja Jussi Tuomisen kirjoittama näytelmä *Tankki täyteen*, joka oli Teatterin tiedotuskeskuksen mukaan vuoden 2010 eniten katsojia kerännyt kesäteatterinäytelmä. Näytelmästä on poimittu huomioita, jotka tukevat näytelmän sopivuutta kesäteattereiden lavalle.

Lopuksi työssä selvitetään yleisön ja tekijöiden suhdetta kesäteatteriin. Jokioisilla IdeaTeatterin kesäteatterissa kesällä 2011 toteutetun katsojakyselyn ja muutaman kesäteatterinäyttelijän haastattelun pohjalta esitetään tutkimustuloksia siitä, mitä yleisö kesäteatterilta haluaa ja toisaalta miten näyttelijät kesäteatterin näkevät.

Kesäteatteri on koko kansan viihdettä, jonka kevyet ja helposti sulavat ohjelmistovalinnat, leppoisia tunnelma ja ulkoiset puitteet tekevät siitä niin sanottua ”matalan kynnyksen” teatteria, jonne on helppo vuosi toisensa jälkeen tulla. Tämä ei sulje pois sitä, ettei myös kesäteatteri voisi olla taiteellisesti arvokasta.

Suurimpana lähdeoksena työssä on käytetty Kari Jagtin kirjoittamaa *Kesäteatteri ja sen tekijät – Onnen Maan Virvat ja Aarnet*, joka on hänen opinnäytetyönsä Teatterikorkeakoulun teatteri- ja tanssipedagogiikan laitokselle.

ASIASANAT:

Teatteri, kesäteatteri, harrastajateatteri, esittävät taiteet, kansankulttuuri

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme: Performing Arts | Specialisation: Theatre

Completion year of the thesis: 2012 | Total number of pages: 21

Instructor: Marja Kangas

Mikko Semi

PROFICIENT ART OR JUST BUSH THEATRE? – EXPEDITION TO SUMMER THEATRE

This thesis is about summer theatre. Summer theatre has hit a huge popularity in Finland, but why? The main question of the thesis is: What is summer theatre? This work makes a short review of summer theatre history and reflects on what summer theatre is today. This thesis also gives different kinds views how term “summer theatre” could be described.

Summer theatre plays are often cheerful and humorous, but at the same time there are also listings of different kind. This thesis is finding out what makes a summer theatre play a hit. Ground for this searching is Neil Hardwick's and Jussi Tuominen's play *Tankki täyteen*, which was the most popular summer theatre play in the summer 2010 (source: Theatre Info Finland). Some notices of the play have been selected to emphasize the suitability of the play in summer theatre use.

As a conclusion the thesis aims to clarify the mindset that the audiences and the actors have in relation to summer theatre. In the summer 2011 in Jokioinen, the summer theatre of IdeaTeatteri, there was held a questionnaire to the audience. Some actors were also interviewed as part of the survey. The information gathered in these interviews reveals some of the preferences and expectations that the audiences have for summer theatre as well as the actors points of view of the purpose of summer plays.

Summer theatre is entertainment for all people. The programs that are light and easy to follow along with the pleasant and cheerful surroundings make summer theatre a considerable and a low threshold cultural activity. This doesn't mean that summer theatre would be artistically worthless.

The main source in this thesis is *Kesäteatteri ja sen tekijät – Onnen Maan Virvat ja Aarnet* by Kari Jagt. Work is his thesis to Theatre Academy Helsinki in the degree program of theatre and dance pedagogy.

KEYWORDS:

Theatre, Summer theatre, Amateur dramatics, Performing Arts, Folklore

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 MITÄ ON KESÄTEATTERI?	6
2.1 Paluu teatterin juurille	6
2.2 Kesäteatteri tänään	7
2.3 Kesäteatteria määrittelemässä	8
3 MIKÄ TEKEE NÄYTELMÄSTÄ KESÄTEATTERIHITIN?	11
4 NÄKÖKULMIA LAVALTA JA KATSOMOSTA	15
4.1 ”Liikutusta sinne tai tänne ja pallealihaksille liikettä” eli yleisön ajatuksia kesäteatterista?	15
4.2 ”Kulissit kaatuu ja rekvisiitat unohtuu pensasiin” eli miten tekijät kesäteatterin kokevat?	17
5 LOPUKSI	20
LÄHTEET	21

LIITTEET

Liite 1. Kesäteatterikysely.

Liite 2. Kysymykset kesäteatterin tekijöille.

1 JOHDANTO

Suomen kesä on lyhyt ja vähäluminen, kuten sanonta kuuluu. Siitäkin huolimatta tai juuri siksi, kevään vaihtuessa kesäksi ja auringon alkaessa lämmittää, täyttyvät niemet ja notkelmat sadoista ja taas sadoista kesäteattereista, jotka tarjoavat katsojilleen vaihtelevaa ohjelmistoa. Useimmiten esitykset tapahtuvat ulkoilmanäyttämöillä ja vetävät puoleensa oman kylän väen, toisinaan kauempaakin tulevat katsojat.

Olen itse ollut muutamassa kesäteatterissa mukana näyttelijänä ja alkanut sitä kautta pohtimaan, miten kesäteatteri eroaa muina vuodenaikoina tehtävästä teatterista. Ensimmäiset mielikuvat, jotka kesäteatterista mieleeni nousevat ovat humoristiset näytelmät, maalaismaisemat ja suurieleinen näyttelijäntyö. Halusin ravistella mielikuviani ja tutkia tätä teatterinlajia syvempää.

Kesäteatteri on saavuttanut Suomessa teatterinlajina myös niin valtaisan suosion, että halusin ottaa selvää, mistä tässä ilmiössä on kyse. Tulevana teatterilmaisun ohjaajana näen kesäteatterit myös mahdollisena työllistymiskenttänä ja siksi koen aiheen tärkeäksi tutkia.

Keskeiseksi tutkimuskysymykseksi työssäni nousee: Mitä on kesäteatteri? Työssä tehdään myös lyhyt katsaus kesäteatterin historiaan ja selvitetään, millaista kesäteatteri nykypäivänä on. Olen haastatellut kesäteatterin tekijöitä ja katsojia sekä tutkinut suosittua kesäteatterinäytelmää *Tankki täyteen*.

Yksi työni tärkeimmistä lähdeeteoksista on Kari Jagtin vuonna 2004 kirjoittama *Kesäteatteri ja sen tekijät – Onnen Maan Virvat ja Aarnet*, joka on hänen opin- näytetyönsä Teatterikorkeakoulun teatteri- ja tanssipedagogiikan laitokselle. Kari Jagt on teatteripedagogi ja näyttelijä.

En ole työssäni tehnyt varsinaista rajausta harrastajakesäteatterin ja ammattilaiskesäteatterin välille, koska halusin tutkia nimenomaan itse ilmiötä. Sinänsä sillä, ovatko lavalla ammattilaiset vai harrastajat ei ole väliä, koska asia, josta puhutaan, on silti sama. Teoriassa.

2 MITÄ ON KESÄTEATTERI?

Jokaiselta löytyy jonkunlaisia uskomuksia, oletuksia ja ajatuksia siitä, mitä kesäteatteri on. Yksiselitteistä määritelmää kesäteatterille on kuitenkin vaikea antaa. Kesäteatterille lienee löytyvän yhtä monta määritelmää kuin tekijää ja kokijaa-kin. Teatterialan ammattilaiset usein näkevät kesäteatterin taiteellisesti arvottomana ja hieman halveksittavana teatterimuotona, kun taas jollekin kesäteatteri saattaa olla ainoa ja tärkein kulttuurinkokemismuoto. Tässä luvussa hypätään pintaa syvemmälle ja tutkitaan, mistä kesäteatteri on saanut alkunsa, miltä kesäteatteri näyttää nykypäivänä ja miten se voitaisiin määrittää.

2.1 Paluu teatterin juurille

Aikojen alusta lähtien tarinoita on kerrottu nuotiotulen ääressä. Teatterihistorias- ta tunnetaan muun muassa antiikin Kreikan ulkoilmojen amfiteattereissa tapah- tuneet esitykset ja 1600-luvulla Italian kaduille jalkautuneet karnevalistiset commedia dell'arte -hahmot. Teatterin esittäminen ulkoilmassa ei siis ole mi- kään uusi tuulahdus.

Suomalainen kesäteatteriperinne on hiljalleen muotoutunut nykyiseen muotoon- sa 1800- ja 1900-luvun vaihteessa Saksasta levinneen ulkoilmateatteriliikkeen mukana. Innoittajana toimi ajatus antiikin Kreikan teattereista, joissa teatterin yhteisöllinen tehtävä oli ollut tärkeää. Ulkoilmateatterilta toivottiin tervehdyttävää vaikutusta ummehtuneeseen teatteriestetiikkaan. Haluttiin luontoon, joka pakot- taisi teatterilta riisumaan yltään kaiken ylimääräisen kuonan. (Seppälä 2010, 291.) Ulkoilmateatteriliikkeellä haluttiin siis uudistaa teatteria palaamalla sen juurille.

Suomeen ulkoilmateatteri rantautui 1910-luvun alussa Ruotsista. Tukholman Skansenilla nähdystä esityksistä otettiin esimerkkiä ja tietävästi Suomen en- simmäiset kesäteatteriesitykset nähtiin Hämeenlinnassa kesällä 1911 Suomen Kansallisteatterin näyttelijöiden toimesta. Juhlakentälle pystytetyllä näyttämöllä

esitettiin Kitzbergin *Tuulten pyörteessä*, Kiven *Nummisuutarit* ja Schillerin *Wilhelm Tell*. Katsojia esitykset saivat toista tuhatta ja yleisö piti näkemästään. (Seppälä 2010, 291.)

Lähestulkoon jokaisessa löytämässäni lähteessä, jossa käsiteltiin suomalaisen kesäteatterin historiaa, oli maininta Tampereen Pyynikin kesäteatterin esityksestä *Tuntematon sotilas*, joka sai ensi-iltansa vuonna 1961 ja pyöri siellä yhdeksän kesän ajan. Tämän Edvin Laineen ohjaaman esityksen näki yhteensä 350 000 katsojaa ja se onkin Suomen kaikkien aikojen katsotuim esitys. Tässä näytelmässä 900-päistä yleisöä oli viihdyttämässä sata näyttelijää. Pyynikin erikoisuutena on vuonna 1959 valmistunut pyörivä katsomo, joka valmistuessaan oli uutta ja ennennäkemätöntä ja jota tultiin ihmettelemään jopa ulkomaita myöten. (Seppälä 2010, 297.) Nykyisin pyöriviä katsomoita löytyy muualtakin, muun muassa Samppalinnan kesäteatterista Turusta.

2.2 Kesäteatteri tänään

Kesäteatteri elää ja voi hyvin. Tarkkoja tilastoja kesäteattereista ei ole olemassa, mutta Jagtin arvion mukaan vuonna 2004 Suomesta löytyi ainakin 300 kesäteatteriesitystä, joista yli 90 % oli harrastajien ylläpitämiä ja loput ammattilaiskesäteattereita (Jagt 2004, 64). Veikkaisin, että tästä luku ei ole ainakaan pienentynyt.

Yksittäistä syytä kesäteatterin suosioon on vaikea nimetä, mutta oman arvioni mukaan suosioon vaikuttaneen se tosiasia, että monella pienemmällä paikkakunnalla ei välttämättä ole muunlaista kulttuuritarjontaa lainkaan. Kesäteatterilla voi olla pitkät perinteet ja ehkä tuuria, että on löytynyt tarpeeksi innokkaita harrastajia, jotka haluavat ylläpitää teatteritoimintaa pystyssä vuodesta toiseen.

Tunnetuimpina kesäteattereina pidetään esimerkiksi Samppalinnan kesäteatteria Turussa sekä Heinolan kesäteatteria, jotka molemmat ovat profiloituneet musikaalikesäteattereiksi. Myös Suomenlinnan kesäteatteri Helsingissä ja Pyynikin kesäteatteri Tampereella lienevät mainitsemisen arvoisia. Kaikkia edellä mainittuja kesäteattereita yhdistää ammattilaisuus, päärooleihin on usein kiinni-

tetty nimekkäitä näyttelijöitä. Sinänsä erikoista, ettei yksikään harrastajakesäteatteri ole noussut valtakunnallisesti tunnetuksi, vaikka kesäteatteri ensisijaisesti tunnetaankin juuri harrastajien lajina. Toki ammattimaisilla kesäteattereilla on käytössään suuremmat markkinointikoneistot ja rahat ja myös tarve suuremmille katsojamäärille.

Jos ammattikesäteattereita ja harrastajakesäteattereita haluaa vertailla, ei niiden ohjelmistovalinnat loppujen lopuksi eroa kovinkaan paljon toisistaan. Ammattikesäteattereiden ohjelmistoon valikoituu viime vuosien perusteella yleensä jollakin tapaa tunnettu näytelmä. Samppalinnan kesäteatterissa ovat monet Broadwayn suosikkimusikaalit saaneet Suomen kantaesityksensä, muun muassa *Blondi – Legally Blonde* kesällä 2011. Heinolan kesäteatterissa sen sijaan esitykseen pääsevät usein niin kutsutut klassikkomusikaalit, kuten *Viulunsoittaja katolla* (2003) tai *Piukat paikat* (2009). Pyynikin ohjelmisto on painottunut enemmän puhenäytelmiin ja Suomenlinnan kesäteatterissa nähdään Ryhmäteatterin tuotantoa (aikaisemmin myös Q-teatterin). Ohjelmisto siellä on viime vuosina alkanut painottua enemmän koko perheen esityksiin. Kesällä 2011 siellä nähtiin *Ronja Ryövärintytär* ja kesällä 2012 on luvassa *Peter Pan*.

Siinä missä ammattikesäteatterit usein luottavat tunnettuun teokseen, harrastajakesäteattereissa nähdään paljon myös kantaesityksiä. Käsikirjoitus saattaa olla paikallisen kyläläisen kynästä ja tarinat tuttuja tekijöilleen. Mikään ei toki sinänsä vedä rajaa ammatti- ja harrastajakesäteattereiden väliin, vaan aivan yhtä intohimoisia ohjelmistovalintoja löytyy myös harrastajien puolelta. Muun muassa kaikkien aikojen suosituinta esitystä, *Tuntematonta sotilasta*, on nähty myös harrastajien esittämänä.

2.3 Kesäteatteria määrittelemässä

Kesäteatterin yksiselitteinen määritteleminen ei ole helppoa ja näkökulmasta riippuen kesäteatteri voidaan määritellä erilaisin tavoin. Jagt on määrittänyt kolme tekijää, joiden perusteella esitys voidaan mieltää kesäteatteriksi. Nämä tekijät ovat kesäaikaan (toukokuulta elokuun loppuun) tapahtuva esitys, joka

tapahtuu ulkoilmassa tai sen kaltaisissa olosuhteissa ja esitystä ympäröivässä kesäteatteritunnelmassa. (Jagt 2004, 11). Jagt väittää kesäteatterin olevan enemmän kansanteatteria kuin mikään muu teatteri Suomessa on. Kesäteatteri on myös taidetta. Esityksen keveyttä ei pidä pitää taiteellisen elämyksen vastakohtana, eikä keveys ole este elämysten syntymiselle. (Jagt 2004, 63.) Olen Jagtin kanssa samoilla linjoilla: kesäteatteri yleensä vastaa yleisön toiveisiin ohjelmistovalinnoillaan ja on parhaimmillaan mitä loistavaa taidetta!

Onko kesäteatteri siis vain kesällä esitettävää teatteria vai onko sillä löydettävissä tietyt ominaispiirteet verrattuna muina vuodenaikoina esitettävään teatteriin? Yksinkertainen vastaus on, että kesäteatteri on kesällä esitettävää teatteria. Missään ei ole määritelty, että kesäteatterissa kuuluisi esittää vain tietynlaisia ohjelmistoa. Yleinen käsitys kuitenkin lienee se, että kesäteatteriin kuuluu kepeys ja viihteellisyys. Yksi resepti perinteisen kesäteatterin ohjelmistovalintaan löytyy Jagtin työstä. Teatteri-lehden artikkelista vuodelta 1990 on löytynyt seuraavanlainen ohjelmistomääritelmä: ”Kun komediaklassikot jätetään pois laskusta, on kesäteatterissa karkeasti yleistäen kaksi aihepiiriä: viinanjuontinaistennauratusvitsit ja kiukkuinen akka/alistunut ukko – huumori. Näitä aihepiirejä yhdistellään, lisätään mukaan ripaus rakkautta ja esitys on valmis”. (Karhu 1990, Jagtin mukaan 2004, 8).

Kesäteatteria voidaan pitää jonkinlaisena yhdistelmänä kansankulttuuria, jossa huumori, komediallisuus, puskateatteri ja viihteellisyys antavat eroa ”korkeakulttuuriin”, jota sisätiloissa esitetään (Silde 2001, 4). Useissa lähteissä kohtasin juuri tämän määritelmän *puskateatteri*, jota käytetään suorastaan synonyymina kesäteatterille. Puskateatteri-termi on varsinkin teatterintekijöiden ja kriitikoiden joukossa käytetty ilmaisu. Puskateatteri särähtää korvaani varsin negatiivisesti latautuneena sanana. Lähdin selvittämään millaista tämä puskateatteri sitten on ja yhtenä määritelmänä sain vastaukseksi esityksen, joka on tehty ilman kunnianhimoa ja hutaisten (Karhu 1990, Jagtin mukaan 2004, 8).

Yhdessä lähteessä törmäsin minulle uuteen sanaan: *näyttelehtiminen*. Puskateatterissa näyttelijä näyttelehtii, eli ikään kuin esittää näyttelemistä. Näyttelehtiessään näyttelijä ei pohdi tekstin ajatussisältöä tai harrasta muutakaan ana-

lysointia, vaan korvaa näyttelijäntyön kuvaavilla eleillä ja valmiiksi mietityillä ratkaisuille, jotka koetaan varmoiksi. (Markkanen 2006.) Ymmärrän näyttelehtimisen siis jonkinlaisena epäuskottavana ylinäyttelemisellä, jossa repliikit ja reaktiot tulevat ulkoa opetellusti ja liioitellen.

Kesäteatterit lienevät pullollaan näitä näyttelehtijöitä, mutten siltikään laskisi sitä ainoastaan kesäteatterin ”ongelmaksi” vaan yleisesti harrastajateattereissa esiintyväksi haasteeksi. Onhan itsestään selvää, ettei harrastajateattereissa useinkaan päästä ammattilaisesitysten tasoon, mutta miksi pitäisikään? Toinen asia lienee kysyä, onko tarkoituksenmukaista esittää maksavalle yleisölle näitä *puskateatteriesityksiä*. Yleisö ei kuitenkaan tunnu kokevan tätä asiaa samalla tapaa häiritseväksi tai välttämättä edes tunnista ”ongelmaa”, toisin kuin teatteria työkseen tekevät. Palaan tähän asiaan luvussa neljä, jossa käsittelen yleisön ja tekijöiden suhdetta kesäteatteriin.

3 MIKÄ TEKEE NÄYTELMÄSTÄ KESÄTEATTERIHITIN?

Edellisessä luvussa mainitsin kesäteatteriinkin kiinteästi kuuluvan ohjelmiston keveyden. Toki komediallisia näytelmiä nähdään myös talvella, mutta kesällä tehtävä teatteri tuntuu olevan huumorin kulta-aikaa. Teatterin tiedotuskeskuksen laatiman harrastajateatteritilaston mukaan *Tankki täyteen* oli vuoden 2010 eniten katsojia kerännyt esitys harrastajateattereissa 21 386 katsojalla. Näytelmää esitettiin kuudessa eri teatterissa ja näistä neljä oli kesäteatteriesityksiä. (Teatterin Tiedotuskeskus 2011.) Halusin selvittää minkälaisia erityispiirteitä näytelmästä löytyy ja miksi se on niin suosittu kesäteatterin lavoilla.

Tankki täyteen on alun perin Neil Hardwickin ja Jussi Tuomisen kirjoittama tv-sarja, joka oli hyvin suosittu Suomessa 1970- ja 80-luvuilla. Tv-sarjaan pohjautuvasta näytelmästä on tehty useita dramatisointeja, minä luin Ari Wirran vuonna 2009 julkaistun dramatisoinnin. Vaikka tv-sarja onkin jo vuosia vanha, on näytelmäversio varsin tuore. Ensimmäisen kerran *Tankki täyteen* on nähty kesäteatterilavalla Orimattilan kesäteatterissa kesällä 2008 (Wikipedia 2012).

Tankki täyteen kertoo pikkukylään sijoittuvasta huoltoasemasta, perheyrityksestä, jota pyörittää Vilénin pariskunta, Sulo ja Emmi, sekä heidän aikuinen poikansa Juhana. Huoltamon baarissa on töissä baariapulainen Ulla. Asiakkaita ei paljon näy eikä käy, mitä nyt tasaisin väliajoin piipahtavat konstaapeli Reinikainen ja kylän rovasti. Varsinaista juonta näytelmälle on vaikea piirtää. Näen tarinan ennemminkin joukkona yksittäisiä tapahtumia, jotka kaikki tavalla tai toisella linkittyvät Vilénin perheen elämään.

Uskoisin tämän näytelmän suosion piilevän juuri siinä, että ihmiset muistavat kyseisen tv-sarjan. Kun tv-sarja on aikanaan saavuttanut suosion, kantaa se vielä näyttämöversioonkin asti. Ihmiset kenties muistavat herkulliset henkilöhaamot ja hyvät vitsit ja haluavat lähteä katsomaan, kuinka nämä samat jutut on saatu teatterin lavalla elämään.

Vaikka tv-sarjan suosio antaa potkua näytelmällekin, ei se varmasti ole ainoa syy, miksi juuri tämä näytelmä on ”täydellinen” kesäteatteriesitys. Löysin näytelmästä muutaman tekijän, jotka mielestäni puoltavat näytelmän sopivuutta kesäteattereiden näyttämöille. *Tankki täyteen* -näytelmän tapahtumat sijoittuvat pieneen pitäjään, aivan kuten suurin osa kesäteattereistakin. Maaseudulla halutaan nähdä maaseutujen tapahtumia. Usein näihin maalla tapahtuviin näytelmiin kuuluu jonkinlainen kaupunkivastaisuus tai ainakin huumoria haetaan vähintään naapuripitäjistä. *Tankki täyteen* näytelmässä nauretaan Helsingille, tuolle suuralle ja pelottavalle kaupungille, josta ei tule muuta kuin huumeita ja hulltioita.

Katsojat haluavat löytää esityksen hahmoista samaistumispintaa, joten on tärkeää, että niissä on jotain tuttua ja tunnistettavaa. Jos samaistumispintaa itse ei löydetä, löytyy henkilöhahmoista varmasti ainakin joku tutunoloinen tyyppi, jolle nauraa. *Tankki täyteen* -näytelmän henkilögalleria on täynnä toinen toistaan sydämellisempiä ja herkullisempia hahmoja, vissyä päivästä toiseen huoltamon baarissa lipittävästä konstaapelista mopedilla pitkin kylän raitteja ajelemaan rovastiin.

Myös vuodenaika on kesäteatteriesityksissä tärkeä tekijä. En muista nähneeni tai lukeneeni yhtäkään kesäteatterinäytelmää, jonka tapahtuma-aikana ei olisi ollut kesä, näin myös *Tankki täyteen* -näytelmässä. Tämä on ehkä jo käytännön syidenkin sanelemaa, ulkoilmanäyttämölle talvea olisi vaikea loihdita. Ja toisaalta, kukapa lyhyen kesän aikana talvea haluaisikaan haikailla?

Tankki täyteen on täynnä pilke silmäkulmassa kirjoitettua huumoria. Useimmat vitseistä syntyvät väärinymmärryksistä ja kaksimielisistä sutkautuksista, joita on viljelty pitkin näytelmää. Kuten tässäkin työssä on jo aiemmin todettu, huumorin katsotaan kuuluvan oleellisesti kesäteatteriin. Teatteri-lehden vastaava päätoimittaja Annukka Ruuskanen toteaa Teatteri-lehden pääkirjoituksessa: ”Kesäteattereissa varotaan lyhyestä lomasta nauttivien katsojien mielen pilaamista liian vakavilla tai tämänpäiväisiin ongelmiin vihjaavilla teoksilla” (Ruuskanen 2001, 3).

Tankki täyteen -näytelmästä löytyy siis useita kesäteatteripiirteitä, mutta mikään ei toki estä sitä, ettei kyseistä näytelmää voisi esittää tai ettei se menestyisi muinakin vuodenaikoina. Harrastajateatteritilaston mukaan näytelmää esitettiin vuonna 2010 kahdessa harrastajateatterissa kesäajan ulkopuolella (Teatterin tiedotuskeskus 2011). Mielestäni kesäteatterinäytelmistä puhuttaessa voitaisiin karkeasti yleistää niin, että niin sanotut kesäteatterinäytelmät sopivat kyllä muidenkin vuodenaikojen teatteriin, mutta kriteerit ”tavallisella” näytelmällä kesäteatterinäytelmäksi ovat tiukemmat. Vertailun vuoksi kerrottakoon, että vuonna 2010 toiseksi suosituin näytelmä harrastajakesäteattereissa oli Jussi Kylätaskun *Mies joka ei osannut sanoa ei*. Sitä esitettiin neljässä eri teatterissa ja se keräsi yhteensä 11 203 katsojaa. Kolmanneksi suosituin oli Teuvo Pakkalan *Tukkijoula*, joka kahdessa eri teatterissa keräsi 10 439 katsojaa. (Teatterin tiedotuskeskus 2011).

Tankki täyteen tuo kesäteatterikatsomot täyteen ja vastaa kesäteattereiden kepeää ohjelmistolinjausta, mutta mielenkiintoista olisi pohtia, mistä tämä viihteellisen ja huumorin sävyttämät ohjelmistovalinnat ovat alun perin peräisin. Yleisö haluaa nähdä keveitä esityksiä, mutta toisaalta kaikkien aikojen suosituin kesäteatteriesitys on ollut edellisessä luvussa mainitsemani Pyynikin kesäteatterin *Tuntematon sotilas*. Myös Hella Wuolijoen *Niskavuori*-näytelmät ovat kesäteatterin lavoilta tuttuja esityksiä, vaikka eivät olekaan mitään huumorinäytelmiä.

Kyse ei ole siitä, etteikö myös draamaa voisi esittää kesäteatterissa. Kevyemmät näytelmät ovat vain helpommin lähestyttäviä ja varmempia ratkaisuja ohjelmistovalinnaksi. Mikäli esitettäväksi valitaan jokin ”raskaampi” näytelmä, valitaan usein jo suurimmalle osalle katsojista tuttu tarina. *Tuntematonta sotilasta* ja *Niskavuori*-näytelmiä yhdistää tunnettuus. Katsojille nämä tarinat ovat tuttuja ja se on arvioni mukaan myös yksi tärkeimmistä syistä, miksi näitä näytelmiä halutaan mennä katsomaan. Halutaan nähdä, miten tuttu tarina tällä kertaa kerrotaan.

Katsojille onnistuneeseen kesäteatterikokemukseen vaikuttavat esityksen lisäksi ulkoiset puitteet. Toki näin on muiden vuodenaikojen teatterissakin, mutta kesäteatterissa tämä piirre korostuu. Harvemmin teatteriarvosteluissa on kiinni-

tetty huomiota väliaikatarjoiluun tai säähän, mutta kesäteatterikritiikissä useimmiten kirjoitetaan myös esitystä ympäröivistä puitteista. Palautteen kohteeksi saattaa joutua makkaran kanssa tarjottu väärä sinappimerkki tai vaikka kahvin laatu. (Ruuskanen 2001, 3.) Tämä voi johtua siitä, etteivät kesäteatterikriitikot usein ole varsinaisia teatterikritikoita tai siitä, että kesäteatterissa katsojille tärkeä osa elämystä on myös se väliajalla nautittu makkara. En silti usko, että hyvin grillattu makkara pelastaisi toivottoman huonoa esitystä, mutta hyvän esityksen kohdalla se saattaa tehdä kokemuksesta entistä paremman.

4 NÄKÖKULMIA LAVALTA JA KATSOMOSTA

4.1 ”Liikutusta sinne tai tänne ja pallealihaksille liikettä” eli yleisön ajatuksia kesäteatterista?

Kesällä 2010 toteutin IdeaTeatterin kesäteatterissa Jokioisilla esitetyn Heli Laaksosen *Lukkosulaa ja lumpeenkukkia* -esityksen yhteydessä katsojakyselyn (LIITE 1), jossa halusin kartoittaa yleisön ajatuksia kesäteatterista. Olin itse kyseisessä esityksessä mukana näyttelijänä. Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä 60. Vastaaajista 36 oli naisia ja 24 miehiä, vastaajien ikähaarukka oli 19-72 vuotta. Otos on pieni, eikä vastauksista voida tehdä kaikenkattavia johtopäätöksiä, mutta useat samankaltaisina toistuneet vastaukset kysymyksiin antavat ainakin jonkinlaista osviittaa siitä, mitä suomalainen yleisö kesäteatterista ajattelee. Olen tässä luvussa käyttänyt katsojien vastauksia suorina lainauksina, lainaukset on kirjoitettu *kursiivilla*. Lainauksen perässä on suluisia vastaajan sukupuoli ja ikä, N tarkoittaa naista, M miestä.

Valtaosa vastaajista kertoi käyvänsä katsomassa kesäteatteria kerran tai kaksi kesässä, yhteensä teatteriesityksiä käydään katsomassa 3-4 vuodessa. Koska tarjontaa esityksistä on kuitenkin paljon, minua kiinnosti tietää millä perusteilla katsojat valitsevat esitykset, joita menevät katsomaan. Suurimmaksi esityksenvalintaperusteeksi nimettiin paikka. Ihmiset tulevat mieluiten katsomaan lähialueensa teatteritarjonnan. Katsojalomakkeessa kysyinkin kuinka tärkeäksi katsojat kokevat kesäteatterin paikallisuuden ja suuressa osassa vastauksissa paikallisuus nostettiin tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi asiaksi. Kauemmaksi lähde-tään vain, jos näytelmä on erityisen kiinnostava tai jos esityksissä on mukana ”*houkuttelevia nimiä*” (N41), kuten yksi vastaajista totesi. Eräs vastaaja kirjoitti: ”*en ota riskiä lähteä kauemmas, jos esitys onkin huono*” (N20). Kotiseudun kesäteattereita käydään katsomassa jo kannatuksenkin vuoksi ja usein sinne tullaan katsomaan myös tuttuja. ”*Mielestäni on hienoa, että pienemmissä harrastajateattereissa lavalla voi olla vaikka paikallinen pankinjohtaja*” (N22).

Koska usealla alueella on paikkakunnan sisälläkin useampia kesäteattereita, kertoivat vastaajat arvosteluiden ja ystävien suosittelun vaikuttavan esityksen valintaa. Muita perusteita esityksen valintaan olivat mm. näyttelijät, halvat liput ja kertoipa yksi vastaajista joutuneensa teatteriin vaimon pakottamana.

Teatterineuvos Eino Salmelaisen vuonna 1970 kirjoittamassa kirjassaan *Jatkuuko teatteri?* kerrotaan Teatteri-lehden verranneen kesäteatteria kansanjuhliaan. Ulkoilmassa yleisö käyttäytyy eri tavalla ollen avoimempi ja osallistuvaisempi. (Salmelainen 1970, 165.) Salmelainen kuitenkin jatkaa:

Mutta ei kesäteatterin esityksiin tulla oleilemaan, ei tuttavien tapaamaan, ei ruusinasoppaa syömään niin kuin kesäjuhliin. Tulo suunnataan esityksen alkuun ja kotimatkalta lähdetään kohta näytännön jälkeen. Pitkienkin matkojen takaa saavutaan joko omalla autolla tai linjavaunulla. Tullaan nimenomaan näytäntöä katsomaan ja odotetaan siltä täyttä antia – sellaista jonka vuoksi kannattaa lähteä liikkeelle. (Salmelainen 1970, 166)

Esityksen tärkeys nousi esiin myös saamissani vastauksissa. Kesäteatteriin tullaan viihtymään ja ohjelmistovalinnalla on merkitystä. Useat katsojat kertoivat myös palaavansa joka kesä uudestaan ja uudestaan samaan paikkaan, varsinkin jos edelliskesän esitys on miellyttänyt. Sen sijaan huonon esityksen esittäneeseen teatteriin ei mielellään uudestaan enää palata.

Yllättävimmät vastaukset tulivat kysymykseen, jossa halusin kartoittaa katsojien mielipiteitä siitä, onko esityksen tehneen työryhmän ammattilaisuudella väliä. Valtaosassa vastauksia nousi esiin, että katsojat kokevat harrastajavoimin tehdyt esitykset usein jopa paremmiksi kuin ammattilaisten esitykset. Vastaajat kokivat, että harrastajien tekemissä esityksissä on usein rennompaa tunnelmaa ja esiintyjiin on helpompaa samaistua. Harrastajilla on enemmän esiintymisen iloa ja -paloa, kuin leipääntyneillä ammattilaisilla. Vastauksista selvisi, että harrastajien esitykset koetaan mielenkiintoisempina ja enemmän yllättävinä. Harrastajien ote teatterin tekemiseen on usein koskettava ja eräs vastaajista heitti ilmoille ajatuksen siitä, että *”harrastajien tekemä hyvä esitys on arvokkaampi kuin ammattilaisten”* (N46). Suomi onkin harrastajateattereiden luvattu maa. Valtaosa kesäteattereista on nimenomaan näitä harrastajien ylläpitämiä teattereita ja ehkä kesäteatteri nähdäänkin enemmän harrastajien lajina. Toisaalta useassa vastauksessa todettiin, ettei sillä, onko esitys ammattilais- vai harrastajavoimin tehty,

ole väliä, *”kunhan lavalla ollaan tosissaan ja eläydytään kunnolla”* (M59). Aikaisemmin esittelemästäni *puskateatterin* käsitteestä ei ollut mainintaa yhdessäkään saamassani vastauksessa.

Katsojakyselyssä halusin selvittää, minkälaisia eroja katsojat näkevät kesäteatterin ja talvisin tehtävän teatterin välillä. Olosuhteet ovat tietysti usein erilaiset, mutta minkälaisia muita eroja vuodenaika antaa teatterille? Vastaajien näkemysten mukaan kesäisin teatterissa tunnelma on rennompi ja esitykset kepeämpiä. Muutamat vastaajat kokivat, että kesäisin on matalampi kynnyks lähteä teatteriin. Kesäteatteri koetaan turvalliseksi vaihtoehdoksi tulla katsomaan, se on suuremmalle yleisölle tehtyä viihdettä ja *”harvemmin kokeilevaa tai taiteellista”* (M45), kuten yksi vastaajista oli todennut.

Mitä katsojat sitten hyvältä kesäteatteriesitykseltä odottavat? Eino Salmelainen kirjoittaa, kuinka yleisön tyytymättömyys esitykseen herää yleensä silloin, kun esitys ei ole tyylipuhdas tai selkeästi mitään erikoista. Hyvä esitys ei ole *”sitä ja tätä ja vähän siltä väliltä”*, vaan sitä mitä tekijät ovat sillä tarkoittaneetkin. (Salmelainen 1970, 166.) Juuri tämä nousi esiin saamissanikin vastauksissa. Että esitys on hyvin harjoiteltu ja esiintyjät ovat tosissaan. Kesäteatterilta odotetaan myös huumoria ja kepeyttä, puujalkavitsejä, naurua, itkua ja tunteita. Esitykseltä halutaan uusia oivalluksia, joita voi mietiskellä vielä kotimatalla. Uskoisin, etteivät teatterinkatsojien odotukset paljonkaan riipu vuodenaikasta, samankaltaista viihtymistä ja tunteiden herättämistä odotetaan niin kesäteatterilta kuin muinakin vuodenaikoina nähtävältä teatterilta. *”Liikutusta sinne tai tänne ja pallealihaksille liikettä”* (N59), oli erään katsojan toive kesäteatterilta.

4.2 *”Kulissit kaatuu ja rekvisiitat unohtuu pensasiin”* eli miten tekijät kesäteatterin kokevat?

Kun katsojien vastaukset oli ruodittu, alkoi minua kiinnostaa myös tekijöiden mielipiteet kesäteatterista. Halusin tietää liikkuvatko tekijöiden ajatukset samassa maailmassa katsojien kanssa ja miten tekijät kokevat kesäteatterin eroavan muina vuodenaikoina tehtävästä teatterista.

Haastattelin neljää eri-ikäistä joskus kesäteatterissa näytellyttä. Haastattelin kahta naista ja kahta miestä, haastateltavat olivat iältään 23–49-vuotiaita. Heistä yksi oli teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelija, yksi jo valmistunut teatteri-ilmaisun ohjaaja ja kaksi ammattinäyttelijää. Haastattelut toteutettiin sähköpostihaastatteluna ja kaikille haastattelemilleni esitin samat kysymykset. Haastateltavat valikoituivat omasta tuttavapiiristäni.

Kaikki haastattelemani teatterintekijät ovat kesäteatterin lisäksi tehneet teatteria myös muina vuodenaikoina, joten kysyin eroaako ulkoilmanäyttämöllä esiintyminen heidän mielestään jotenkin muista estradeista. Yhtenä suurimpana eroavaisuutena vastaajani ilmoittivat muuttuvat olosuhteet. Kesäteatterissa ollaan aina sään armoilla. Toisaalta se tekee siitä myös jännittävää: jokainen esitys on taatusti erilainen. Vastaajani kokivat, että ulkoilma tuo omat haasteensa myös ilmaisun laatuun. Ulkotilassa ilmaisun on oltava suurta, usein suurempaa kuin sisänäyttämöllä, jotta se kantaa viimeiselle penkkiriville saakka.

Jos olosuhteita ei oteta huomioon, löysivät haastattelemani teatterintekijät muitakin kesäteatterin ”tavallisesta” teatterista erottavia tekijöitä. Yksi näyttelijöistä totesi, että kesäteatterissa näyttelemineen on vapauttavaa, ei tunne olevansa niin rajoitettu ja kaikki virheet ja mokatkin ovat sallitumpia. Jos kulissit kaatuvat tai rekvisiitta unohtuu pensasiin, ei se ole niin vakavaa, vaan jopa hauskaa! Toisaalta, osa näyttelijöistä koki, ettei vuodenaika muuta suhtautumista näyttelemiseen millään tavalla, yhtä tosissaan lavalla ollaan kuin talvellakin.

Haastattelemani näyttelijät kokivat myös, että yleisö on erilainen ja käyttäytyy eri tavalla kesäteatterissa: *”Talvisin yleisö istuu teatterisaleissa hipi-hiljaa ja kravatti tiukalla, kesäteatterissa puolestaan yleisö on shortseissa ja pikku kaljoissaan hilpeällä ja vastaanottavaisella mielellä. Väliaploditkin irtoavat herkemmin”* (N49, ammattinäyttelijä).

Kesäteatterin tekijät olivat samoilla linjoilla ohjelmistovalinnoiden suhteen. Kesäteatterin kuuluu olla kepeää kesähuvitusta, myös haastattelemini näyttelijöiden mielestä. Se ei toki tarkoita sitä, että kesäteatteria tehdessä kuuluisi mennä sieltä mistä aita on matalin. *”Ei pidä jymähtää maalais- ja junttikomedioihin,*

vaan teatterintekijänä haastaa itseään löytämään muunkinlaisia komiikan muotoja ja uudenlaisia tekstejä. Hyvä kesäteatterinäytelmä naurattaa, ja saattaa myös jollakin tasolla koskettaa” (N23, teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelija). Myös musiikki nähdään kuuluvan tärkeänä osana kesäteatteriin.

En malttanut olla ottamatta haastattelemieni näyttelijöiden kanssa puheeksi tutkimuksissani esiin nousutta ja jo työssänikin pohdittua *puskateatterin* käsitettä. Haastatteleman näyttelijät eivät ainakaan itse tunnista itseään *puskateatterin* tekijöiksi, mutta mielikuvia siitä silti heräsi. Puskateatteria pidettiin harrastelijoiden toteuttamana esityksenä, jossa suuri rooli on alapäähuumorilla sekä tekohauskoilla letkautuksilla. Puskateatterissa yleisö koostuu pääosin katsojien sukulaisista ja ystävistä. Haastateltavieni mielestä kesäisin *puskateatterin* määritelmän alle sopivia teattereita löytyy Suomesta pilvin pimein. Puskateatteri kuuluu suomalaiseen kesäteatteriin. Kukaan sitä ei tunnusta tekevänsä, kukaan sitä ei halua tehdä, mutta silti sitä jossain päin aina ilmenee. Ehkä tekijöiden kannattaa muistaa yleisön toive: se, että lavalla ollaan tosissaan. Näin mennään tuskin ainakaan kovin pahasti puskaan.

5 LOPUKSI

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, mitä on kesäteatteri ja millaisia erityispiirteitä siihen liittyy. Tutkin näitä kysymyksiä eri näkökulmista. Kesäteatteri on useimmiten kevyttä, helposti sulavaa viihdettä ja sitä yleisö (miksei tekijätkin) siltä myös haluaa. *”Kesällä ei tartte synkistellä, se kuuluu talveen se”* (N22), oli yksi katsojakyselyyni vastanneen katsojan vastaus, liittyen kesäteatterin ohjelmistotoiveisiin.

Kesäteatteri kuuluu Suomen kesään. Me, melankoliaan taipuva kansa, heräämme eloon kesällä, joten luonnollista on, että myös kulttuuritarjonta silloin kasvaa. Ihmiset ovat vastaanottavaisempia ja kesäteatterit ”matalan kynnyksen” teattereita, joille turhaa korkeakulttuurin leimaa ei ole lyöty. Kesäteatteri on koko kansan viihdykettä, niin lavalla kuin katsomossa. Kesäteatterin lavoilta saattaa löytää minkä ammatin edustajan tahansa ja katsomon puolelle voi tiensä löytää henkilö, joka muutoin kiertää teatterit kaukaa ”turhana hömpötyksenä”. Uskoin, että kesäteatteri lajina iskee niihin kansan syvimpiin riveihin, siihen samaan, johon esimerkiksi Spede aikanaan sketseillään ja elokuvillaan. Kesäteatteri on koko kansan viihdettä. Jos ”tavallisella” teatterilla vielä on jonkunlainen korkeakulttuurin leima, niin kesäteatterilla sellaista ei ole koskaan ollutkaan.

Kesäteatterista löytyy paljon sellaista, mistä en pidä. Puskateatterinäyttelehtijät ja kököt junttikomedit puistattavat. Kesäteatterista löytyy kuitenkin myös paljon sellaista, josta teatterintekijänä haluan ottaa oppia. Miten löytää kesäteatterin henki ja tunnelma myös talvella tehtäviin esityksiin ja miten saada kesäteatterin tapaan kynnyksen madaltumaan, että talviseenkin teatteriin tervetulleeksi tuntisivat itsensä ihan kaikki. Siinä riittää haastetta.

Eino Salmelainen kirjoitti vuonna 1970 seuraavanlaisesti: ”Älkäämme milloinkaan suhtautuko ivallisesti jörön, usein umpimielisen kansamme intoon nousta lavalle näyttelemään, tekemään jotakin teatterin tapaista” (Salmelainen 1970, 164). Tämä ohje on mielestäni hyvä pitää mielessä vielä tänäkin päivänä. Kesäteatterissa nähdään!

LÄHTEET

Hardwick, N. & Tuominen, J. & Wirta, A. (dram.) 2009. Tankki täyteen.

Jagt, K. 2004. Kesäteatteri ja sen tekijät – Onnen Maan Virvat ja Aarnet. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.

Karhu, M-L. 1990. Kesäteatterissa sää on parasta. Teatteri 45 (6), 24–25.

Markkanen, S. 2006. Hyvän Harrastuksen helmoissa – ja irti näyttelehtimisestä. Viitattu 5.2.2012 <http://www.toisinsanoen.fi/taide-ja-kulttuuri/93-hyv-harrastuksen-helmoissa-ja-irti-nayttelehtimisest>

Ruuskanen, A. 2001. Pääkirjoitus: Kesällä kaikki on toisin. Teatteri 56 (4), 3.

Salmelainen, E. 1970. Jatkuuko teatteri? Helsinki: Tammi.

Seppälä, M. & Tanskanen, K. (toim.) 2010. Suomen teatteri ja draama. Helsinki: Like.

Silde, M. 2001. Kesätyöläiset. Myrskyä, puskiasta, yhteisöllisyyden kokemista ja kansan kohtalon hetkiä. Teatteri 56 (4), 4–10.

Teatterin Tiedotuskeskus ry, 2011. Helsinki. Viitattu 12.2.2012

http://www.tinfo.fi/dokumentit/harrastajateatteritilastot2010_1706111402.pdf

Wikipedia 2012. Tankki täyteen. Viitattu 12.2.2012

http://fi.wikipedia.org/wiki/Tankki_t%C3%A4yteen

KESÄTEATTERIKYSELY

TAUSTATIETOJA:

Mies __

Nainen __

Ikä: _____

1. Kuinka usein käyt teatterissa?

2. Kuinka monta kesäteatteriesitystä käyt kesän aikana keskimäärin katsomassa?

3. Millä perusteiden valitset esityksen, jota menet katsomaan?

4. Kuinka tärkeää sinulle on kesäteatterin paikallisuus? Käytkö katsomassa kesäteatteria vain omassa kotikunnassasi/lähikunnissa vai myös kauempana? Perustele lyhyesti.

5. Onko sinulle väliä, onko kesäteatteriesitys tehty ammattilais- vai harrastajavoimin? Perustele lyhyesti.

6. Miten kesäteatteri mielestäsi eroaa muina vuodenaikoina tehtävästä teatterista? (muutoin kuin olosuhteiltaan)

7. Mitä odotat hyvältä kesäteatteriesitykseltä?

8. Mainitse yksi tai useampi kesäteatteriesitys, jota olet pitänyt hyvänä.

KIITOS VASTAUKSISTASI!

KYSYMYKSET KESÄTEATTERIN TEKIJÖILLE:

1. Eroaako kesäteatterissa näytteleminen mielestäsi muusta näyttelemisestä?
Millä tavoin?
2. Miten kesäteatteri eroaa mielestäsi muina vuodenaikoina tehtävästä teatterista? (muutoin kuin olosuhteiltaan)
3. Eroaako kesäteatteriyleisö mielestäsi ”tavallisesta” teatteriyleisöstä? Millä tavoin?
4. Jos saisit päättää, millaista ohjelmistoa kesäteatterissa tulisi esittää?
5. Onko termi ”puskateatteri” tuttu? Mitä siitä tulee mieleen?